

Koldingbogen

ÅRSTAL:	2009
FORFATTER:	Hans Andersen/ v. Mette Stubbe
TITEL:	Livet på Vester Nebel Fattiggård.
KORT RESUME:	Bestyreren på fattiggården fortæller.

LIVET PÅ VESTER NEBEL FATTIGGÅRD 1928-1948

AF HANS ANDERSEN

*Nedenstående beretning er skrevet af fattiggårdsbestyrer Hans Andersen, Vester Nebel Fattiggård. Beretningen er redigeret af **Mette Stubbe Brødsgaard**.*

Når man læser om tidligere tiders fattighjælp og fattigvæsen, har lovene indeholdt bestemmelser om, at de fattige skulle hjælpes, men spørgsmålet er, hvorledes det blev praktiseret.

I juli 1803 udstedte centraladministrationen i København et reglement for, hvorledes fattigvæsenet skulle bestyres. Loven fastslog, at de mennesker, som ikke ved egen kraft kunne erhverve det fornødne til livs og helbreds opretholdelse, havde krav på at modtage fattighjælp. Denne understøttelse skulle de have fra det sogn, hvor de var født eller fra det sogn, hvor man havde opholdt sig i 3 år eller dog længere end noget andet sted. Hjælpen skulle ydes enten i penge eller i naturalier.

Fattighjælpen blev på landet administreret af en fattigkommission, der havde præsten som formand og desuden bestod af 3-4 blandt de mest velhavende gårdejere. I realiteten var det præsten, der administrerede fattigforsorgen med indtægterne af fattigskatten. Arbejdet med dette kunne være meget omfattende, da der ofte var stridigheder om, hvilket sogn, der skulle betale den fattiges underhold.

Fra 1860'erne kom det på mode i mange af de nye sognekommuner, der var oprettet fra 1842, at indrette fattiggårde, hvor man kunne anbringe de fleste af sognets fattige. I fattiggårdene stuede man børn, gamle og "uheldige elementer" sammen, og idéen var, at det arbejde, som "lemmerne" udførte, skulle betale for deres underhold. Der kunne også i sognene være særlige fattighuse, hvor især ældre fik tag over hovedet.

Fattiggårdsbestyrer Hans Andersen fortæller:

Da vi overtog gården i 1928, var der 4 alderdomsunderstøttede, der var nemlig 4 værelser adskilt, der var anerkendt til formålet. Det var nu ellers uden betydning, da vi gav alle samme behandling. Deres stuer var malet lidt pænere, det var det hele. Så var der 7 fattiglemmer foruden de rejsende, og desuden skulle vi beværte sognerådet til møder og skatteligning.

I de første mange år blev gården drevet af en husmand, som havde en hest. Han skulle jo drive begge ejendomme. Alle beboerne skulle arbejde. Der boede flere ægtepar med børn. Jeg har set en gammel regnskabsbog, hvor der er 12 børn opført. Det har været en urolig tid med druk og slagsmål.

Vi begyndte arbejdet 1. april 1928. Da var der 11 fastboende foruden landevejens faren-de folk. Det var jo med blandede følelser, vi

gik rundt og hilste på dem. Der var 4 aldersrentenydere, 2 nærmest åndsvage, 1 mand lå i sengen på 14. år (lammet), 2 gamle koner, 1 mand hjemsendt fra Horsens Tugthus – en paragraf 27 mand. Det er ikke for at stille nogen til skue eller latterliggøre dem for det særprægede, og da sagen i sig selv er dybt alvorlig, bør man være varsom med at dømmе. Det var jo en tragedie for den enkelte, og fælles for dem alle var, at de var glade for børn. Vi har tit set deres øjne stråle, når et af børnene tog dem i hånden. Vi var aldrig bange for at lade dem være ene med dem, og jeg har aldrig i de 20 år hørt nogen sige et ufint ord til min kone, de var altid rolige og besindige. I de første år var vi 25 til spisning, så der var nok at gøre for en husmor.

Af de mange, der i årenes løb kom til os, vil jeg skrive lidt om nogle stykker, jeg husker bedst. De allerfleste fik vi ingen kontakt med. De kom og gik, nogle var ædruelige, nogle var religiøse på deres egen maner, men det lød nu ikke særlig overbevisende, når de

dinglede og fremsagde skriftsteder, selv om det absolut var korrekt, men de fleste var for-drukne og ødelagt af mange forskellige grunde. Mange ville gerne fortælle, når vi var på tomandshånd. Så kunne de finde på at vise billeder af en kone eller kæreste eller af deres børn, og i de fleste tilfælde tog de selv skylden for, hvordan det var gået.

VERNER

Jeg husker, hvem den første var, det var Verner fra Skibet, ca. 60 år i 1928. Gik altid med pakke under venstre arm og stok i højre hånd. Han var en ener, der ikke sagde ret meget og var forlegen, når der var flere. Han drak ikke, men gik bare og fægtede lidt, gik en bestemt rute og kom så igen flere gange hvert år. Han havde lidt indtægt ved at handle med sine træsko. De kunne få forskellige ting, når hjemkommunen ville refundere beløbet. Verner havde fået en seddel ved sognerådsformanden, og da jeg ringede for refusion, svarede

Stuehuset set fra vejen.

Stuehuset set fra haven.

han: "Lad gå for denne gang, men I må godt spare lidt ved det, da han (Verner) har fået 300 par sidste år". Det var nok lidt højt sat, men han havde omsat et par træsko, hver gang han skiftede fattiggård. Han var absolut arbejdssky. De havde haft ham på arbejdsanstalt, men på det punkt lod han sig ikke rokke.

KARL KNIGGER

Hans moder var en nu afdød distriktsjorde-moder i Give. Da drengen blev født uden for ægteskab, blev han bortadopteret til en proprietær på Århusegnen og fik en særdeles god barndom. Efter skoleårene fik han lov at læse til realeksamen, det var omkring 1930, da landbrugskrisen satte ind. Karls stedfar gik fallit og måtte begynde på noget nyt. De havde en svoger i Randers, der var grosserer. De ville gerne have Karl, som de så også fik. Han var hos dem, til han fik studentereksamen, og så gik grosserereren fallit.

Og nu sad Karl skidt i det, som han sagde, for han havde jo aldrig lært at bestille noget, skulle bare være til stads. Han prøvede en del, var kontorelev, prøvede at gå handelsvejen, blev forsikringsagent, støvsugeragent, symaskineagent, han prøvede at sælge tran til landmændene, men alt gik i fisk for ham. Til sidst var der ikke andet end landevejen, hvor han gik og solgte sikkerhedsnåle og lignende småting. Han blev ved at beholde politimesterens tilladelse til handel.

Når det kneb, måtte han gå den tunge vej til fattiggårdene og kom jo så også til os. Vi havde ondt af ham. Han var en rigtig nobel og pæn mand, der forsøgte at holde sig ordentlig i tøjet, det var jo ikke let under de

Hans og Hansine i en glad stund efter flytningen fra Fattiggården.

forhold. Han blev gerne hos os i 14 dage, hvor han hjalp med, hvad han kunne. Han fik så en lille dagløn og kosten, og min kone vaskede og ordnede hans tøj, så godt det lod sig gøre. Han fortalte os hele sin livshistorie, og nu havde han sat sig for at finde sin rigtige mor. Jeg vidste god besked med moderens familie som var fra Øster Starup, hun selv boede på det tidspunkt i Give og var gift og havde flere børn. Jeg havde fået besked på ikke at sige noget, da han var adoptivbarn. Jeg var tit i tvivl om det var rigtigt, men lod være, skønt han både græd og tryglede. Det var nærmest lidt tragisk, for vi havde på det tidspunkt en kusine til ham som tjenestepige. De snakkede med hinanden uden at vide besked. Karl blev ved med at komme 2-3 gange om året. I mange år holdt han sig fri af spiritus og så nogenlunde i tøjet. Vi snakkede om, at vi skulle prøve at få ham til at blive som karl. Han arbejdede altid en 14 dages tid, når han var hos os og var venlig og rar. Bagefter er der jo så meget, man ikke fik gjort.

HANNE VEJLE

Hun var født ca. 1865 med betegnelsen i dåbsattesten ”faderen ukendt (jysk husar)”. Hun og hendes mand havde en gård på Nebel Søndermark, som de drev med stor dygtighed og sparsommelighed. Da de kun havde en søn, så det jo lyst ud for ham. Han blev gift med en dygtig kvinde, men det tog kun få år, inden det hele var ødelagt, og de måtte gå fra gården, og det tog Hanne sig meget nær. Sønnen kunne jo ikke skaffe aftægten til hende. Hun prøvede med en stue og strikkede forskellige ting, men da kræfterne slap op, måtte hun gå den tunge gang om til os. Jeg var også ked af det, da jeg hentede hende, men vi havde da den glæde, at hun blev glad og tilfreds, skønt sønnen blev ved at lade moderen hjælpe sig ud af den smule understøttelse, hun fik. En god kvindes tragiske skæbne, døde 86 år gammel.

HULDA

Var 27 år, da hun kom til os, hun havde været gift i ca. 5 år. Manden var fordrukken og langfingret, og da han blev fanget i tyveri, hængte han sig i et hegn ved Nørballegård (Kokborg). Sognerådet og sygekassen måtte så tage sig af det fornødne vedrørende begravelsen. Hulda gik og ventede sit 3. barn og var ikke særlig kløgtig, så hun selv kunne ikke ordne noget. Det gik sådan, at sognerådet stolede på sygekassen og omvendt, og da begravelsen skulle foregå, og de bar kisten ud, havde man glemt at få gravet graven. Pastor Bårris kastede jord på, og så måtte de begrave kisten bagefter. Det var lidt uhyggeligt, men gjorde ingen indtryk på Hulda. Hun og børnene kom så til

Hulda, som kom på Fattiggården, da hendes mand havde hængt sig efter at være grebet i tyveri. Hun fødte sit tredje barn her.

os, min kone hjalp hende så godt hun kunne, til fødslen var overstået, og fik købt noget tøj til hende og børnene. Vi fik besked fra sognerådet, at vi måtte købe, hvad der var nødvendigt. En måned efter fik vi så barnet døbt. Min kone bar den lille til dåben, og jeg var fadder. Vi holdt så en lille beskedne fest for egen regning. Hulda var glad og taknemmelig, fordi vi hjalp hende tilrette. Hun havde aldrig haft det så godt, sagde hun. Det var som om vi selv havde glæde deraf og var en

oplevelse rigere, men hun var jo så ung og måtte ikke blive ved at være på fattiggården med sine børn. Efter nogle års forløb blev hun flyttet til et plejehjem i Kollemorten, hvor hun et års tid efter blev gift med en 60 årig lægprædikant, og så vidt vi kunne følge hende, begyndte en ny fase af elendighed. Vi har ikke haft forbindelse til hende i mange år, og børnene er voksne nu. Jeg følte for den lille pige, jeg var fadder til, og håber hendes skæbne er blevet lidt mildere end moderens.

FLERE SKÆBNER

Der er mange andre, jeg kunne berette om. Der var *Thomas Mortensen*, som lå i sengen i 15 år. Der var *Dahl* fra Vejstrup som efter en fallit endte på landevejen, hvor han opsøgte gamle bekendte for at tigge. Sidste gang, han besøgte Vester Nebel, fyldte han sengen sådan med lus, at det næsten var synd for luse.

Der var *den glade maler*, som kom i karambolage med tyskerne under besættelsen. Der var *Martin*, der som sønderjyde var med under hele 1. verdenskrig, og dér var blevet forfalden til spiritus i skyttegravene. Der var *Fredericia Jørgen* og *Vorbasse Martin*. De lavede champagne efter følgende opskrift: 3 pægl hvidtøl, 3 pægl kogesprit, lidt peber, lidt kanel og sukker og så lige før serveringen en lille knald karbid, det bruste vældig op, så var det om at komme til fadet i en fart.

ANDERS NIELSEN

Var født i Brakker på en gård midt i byen, hvor der i hans barndom var den første brugsforening. Anders var stærkt åndssvag og bo-

ede hjemme til 12 års alderen. De fortalte derovre fra, at da han blev større, blev han så griset, at de ikke kunne have ham hjemme. Han yndede at trække skufferne ud og tisse i melet. Det syntes han var sjovt, for det kunne jo rigtig støve. Han kom så til Brejning, hvor han var, til han fyldte 18 år.

Blev så anbragt på Nebel Fattiggård, hvor han var i godt 50 år. Han var let at have, var altid i godt humør, gik ærinder for min kone, bar brænde ind og kørte mælk ud til vejen på en lille tohjulet vogn. Den blev anbragt et helt bestemt sted, og da vi kom, ville vore børn også køre med vognen. Det blev meget unådigt taget op af Anders, han kom til mig og klagede sin nød ”ka do æt fo de snottet drenge te å la vær mæ å kyer mæ mi vunde kyer jo ål æ fjæt åen”, men det varede ikke mange dage, før han legede med dem, han var jo selv et barn.

Han blev hvert år udnævnt til brandmajor og politibetjent med guldsnor om kasketten, og jeg snakkede altid med ham, som om det var ham, der var arbejdsgiver. Han var altid på Egtved marked, og jeg plejede at give ham en daler til cigarer, og han fik altid en pakke smørrebrød i lommen og havde fået ny guldsnor om kasketten. Så gav jeg ham en ny mundharpe af de billigste, for han havde ikke en tone i livet, men han spillede altid.

En dag havde jeg ingen tokrone, men jeg sagde til ham, at jeg selv kom til marked, og så kunne han komme og få den der. Det gjorde han så, men jeg havde kun en femmer så kan du komme med dem du får tilbage for cigarerne. Anders gik på indkøb og kom tilbage 3 timer senere meget rød i hovedet. Jeg rakte hånden frem og ville have de tre kroner, men de var jo væk. ”a kjøvt en par punche, det

skul a vel ha hæed alligevel, din pjatrøv", og så var Anders væk igen.

Vi havde kommunens brandsprøjte stående. Den rådede Anders for, men jeg skulle køre den til brand. Da Fuglkærgård brændte, måtte jeg så hurtigt af sted, at der ikke var tid til at få Anders med. Da jeg kørte tilbage, kom han løbene imod mig råbende af fuld hals "A for sgu en bøde. A for sgu en bøde", men jeg fik ham beroliget med, at han skulle gå til brandstedet og overtage ledelsen. Hen mod aften, da han kom hjem, var han drivende våd men strålende lykkelig. "A klared det hele, A for ingen bøde, A for ingen bøde og A blev udnævnt til strålemester". Da der var gået nogle dage, kom der en pakke med posten adresseret til brandmajor Anders Nielsen med følgende skrivelse:

Anders med brandsprøjten i begyndelsen af trediverne.

Til hr. brandmajor Anders Nilsen som påskønnelse for velwillig og dygtig assistance ved afbrændingen af Fuglkærgård. Amalienborg Christian Rex. Skeen, en gammel jernske, blev opbevaret og vist frem, så snart der var lejlighed til det.

Anders havde mange gøremål. Når vor datter kom hjem på besøg, fik hele gårdspladsen en ordentlig omgang med riven."Ja den lille frøken kommer hjem fra Lysholt i aften, så skal der være fint", og han efterså, at mælkevoغن stod nøjagtigt på sin plads, og ellers stod han vagt ved vejen for at være den første til at tage imod, så fik han gerne en 25 øre, men det var bedre med 5-ører eller en pose bolsjer. Engang havde han fået en ny mundharpe, og i mellemtiden havde han tabt et par tænder, så der var kun én tilbage, og "den skidt tant" hindrede ham i at tage de høje toner. Han gik resolut op til Salling med en knibtang og fik tanden trukket ud, så fik vi musik i gården igen.

En dag, da Salling havde fået dille, var han gået ind til Anders for at narre eller true ham til at give ham penge til sprit, og det endte med slagsmål. Salling kværkede ham, til han var helt blå i hovedet, jeg kom til og fik Salling væk. Jeg troede at Anders var død, men fik da rusket liv i ham igen. Halsen var helt opsvulmet, og Anders gav sig til at græde: "nu kan A aller få mi kravetøj o".

Anders førte en stor korrespondance. Posten var hans bedste ven og havde brev næsten hver dag, Reklamebreve. Posten læste så brevet for ham, det var jo en opdigtet kæreste der skrev, og så måtte vi prøve at følge med i, hvad der passerede. Anders besvarede alle brevene, han skrev først et ark helt fuldt af små a'er eller l, det var hele hans alfabet, og

så blev konvolutten gnidret fuld. Bagefter stod han vagt, til posten kom, stod altid med brevet på ryggen. Ifald det var eftermiddagsposten, smuttede han skyndsomt ind i stalden. "A stuel et o ham", og så fik han ingen brev.

Anders blev hos os, efter vi havde købt gården, men da sygdom meldte sig, blev vi enige om at sælge, og så måtte Anders på Ul-dum Plejehjem, hvor han døde året efter.

Han kunne ikke tåle at blive flyttet. Jeg var med ham deroppe, og den dag glemmer jeg aldrig. Han græd og holdt mig i hånden, "må A et nok komme med hjem", jeg selv kom også til at græde. Jeg syntes vi havde svigtet ham. Han havde jo slet ingen mulighed for kontakt, de kunne slet ikke forstå, alt det arbejde han havde stået for.

Du var en god og lykkelig dreng Anders.

De røde staldbygninger kort før nedrivningen i 2004.